

Тепер залишається питання ким або чим на підвладного суб'єкта покладається цей обов'язок? Якщо розглядати відповідь на дане питання більш широко, то можна сказати, що обов'язки на людей покладає саме суспільство або відповідна соціальна група. Якщо бути більш конкретнішим, то обов'язок одного підкоряється другому приписується різноманітним правилам та нормам соціального життя. Пізнання норм забезпечується в процесі соціалізації, людина з дитинства починає знайомитись з ними, від неї вимагають їх виконання, і з часом вона до них звикає.

Однією з основних вимог до застосування методологічного інструментарію щодо дослідження феномену влади має стати здатність адекватно відображати структуру владних відносин. Дослідження характерних особливостей суб'єктів владних відносин пов'язані здебільшого із соціальним аналізом відносин влади, але мають значення для правового, історичного, психологічного, філософського, соціологічного розуміння сутності влади.

Список використаних джерел:

1. Влада в Україні: шляхи до ефективності /Ред.рада: О.Д. Святоцький (голова) та ін.. – К.: Ін Юре, 2010.
2. Вебер М. Избранные произведения //М.Вебер; Пер.с нем. – М.: Прогресс, 1990.
3. Политология. Курс лекций. Под ред.доктора юридических наук, профессора М.Н. Марченко. Изд.3-е, перераб.и доп. – М: Из-во ЗЕРЦАЛО, 2000. – 608 с.

Доцент кафедри загально-правових та психологічних дисциплін факультету № 2 – підготовки фахівців для Національної гвардії України ННІ № 3 НАВС, к.ю.н., доцент

Дручек Олена Василівна

ПОНЯТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Феномен справедливості належить до понять, які через свою складність та багатовимірність завжди привертала увагу дослідників. В античні часи етико-філософським та правовим осмисленням поняття справедливості займалися Аристотель, Демокріт, Марк Аврелій, Платон, Сократ, Ульпіан, Цицерон. Розвиток концепту справедливості відбувався в Середні віки (Ф. Аквінський, М. Падуанський, Н. Макіавеллі), попри стримування процесу пануючим церковним догматизмом. Розуміння феномену справедливості мислителями Нового часу (Ф. Бекон, Т.Гоббс, Дж. Локк, Т. Мор, К. А. Сен-Сімон, Р. Оуен, Ш.Фур'є) ґрунтувалося на різних ідеологічних платформах – від утопічного соціалізму до утилітаризму та лібералізму. Глобальний внесок у розвиток концепту справедливості зробили І. Кант, А. Токвіль, Дж.С. Мілль, розглядаючи справедливість як специфічну категорію в межах права. Для дореволюційного періоду розвитку філософсько-правової думки характерним було переважання етико-юридичних досліджень у яких справедливість розглядалася передовсім як морально-правова ідея (М.М. Алексеєв, І.О. Ільїн, М.М. Коркунов, П.І. Новгородцев, В.С. Соловйов). Соціально-правовий аспект справедливості в межах тогочасної офіційної ідеології активно досліджувався в радянський період (А.А. Гусейнов, С.І. Григор'єв, Л.Г. Гринберг, В.Є. Давидович, В.В. Степанян та ін.). Проблематика справедливості була і залишається актуальним предметом зацікавленості представників філософської (А.Бичко, В.Воловик, М.Дмитрієва), правової (Д.А.Керімов, В.С. Нерсисянц, В.Є Чиркін), соціально-політичної (Дж. Адамс, Д.Ллойд, К. П.Рікер, Дж. Ролз, О. Хеффе та ін.) наук. Між тим, у розумінні поняття справедливості досі відсутня єдність бачення.

Практично усі трактування поняття справедливості, сформульовані як в давнину, так і пізніше, опираються на визначення, сформульоване Платоном: «Справедливість – умиротвореність душі в самій собі і впорядкованість частин душі як одна щодо іншої, так і в цілому; розподільча здатність, що виділяє кожному своє по достоїнству; властивість, завдяки якій

той, хто нею володіє, перевагу надає тому, що здається йому справедливим; здатність підпорядковуватись в житті закону; рівність в співжитті; здатність користися правильним законам» [1, с. 428]. У найбільш загальному розумінні справедливість означає «... неупередженість дій, суджень, чесне визнання чистоти, гідності, відплата кожному на законних і чесних підставах і в цілому відповідність людських взаємин, вчинків загально визнаним моральним і правовим нормам» [2]. З позицій етики і філософії справедливість – це співвідношення між дією і відплатою за неї, між працею і заохоченням, злочином і покаранням. Інколи у справедливості вбачають сукупність принципів і процедур, що регулюють розподіл життєвих благ і тягарів, прав і обов'язків індивідів і суспільних груп [3, с. 94].

Сучасний словник з етики трактує справедливість як «загальне співвідношення цінностей, благ і конкретний розподіл їх між індивідами, належний порядок людського співжиття, який відповідає уявленню про сутність людини і її невід'ємні права. (...) Характеризує співвідношення двох і більше явищ з точки зору благ і антиблаг між людьми. (...) Передбачає відповідність між практичною роллю різних індивідів у житті суспільства та їх становищем, між правами та обов'язками, їх діяльністю і винагородою, реальними заслугами та їх громадським визнанням, між злочином і покаранням» [4, с. 350].

Більшість філософсько-правових досліджень сучасного концепту справедливості ґрунтуються на поєднанні юридико-психологічного та соціологічного аспектів. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних авторів дозволяє виділити три основних підходи до її розуміння. У межах першого з них справедливість розглядається як об'єктивні стосунки між людьми, «гра за правилами». Авторитетним представником такого підходу є німецький професор філософії О. Хеффе, для якого справедливість в першу і основну чергу – це дотримання певних соціальних вимог і норм, вищий принцип людського життя. На нашу думку, на особливу увагу заслуговують такі складові даного поняття, виділені О. Хеффе: за своєю природою справедливість є моральним обов'язком; цей обов'язок визнається добровільно і стоїть вище простого примусу; її міра полягає в загальній користі – справедливим є корисне кожній людині. Автор вважає, що справедливість реалізується як на рівні міжособистісних стосунків, так і на рівні соціальних інститутів. Справедливою є приватна особа, яка чинить порядно і чесно, або службова, яка діє відповідно до закону та не допускає порушення інтересів одних осіб заради інших. Справедливе і несправедливе, на його думку, – це предикати об'єктивної оцінки, за допомогою якої ми щось оцінюємо як законне (легітимне) і добре (правильне), або нелегітимне і погане [5].

В основі другого підходу покладено бачення справедливості Аристотелем, який визначає її як суму чеснот у стосунках між людьми. Відповідно, прихильники такого підходу визначають справедливість на основі властивих людині моральних засад. Так, на думку А. Фербі, поняття «справедливість» містить оціночні судження стосовно моральних прав людини. Стосунки між людьми розглядаються як справедливі, якщо вони відповідають стандартам або критеріям морального права, і навпаки. Дослідниця підкреслює, що про справедливість можна говорити лише тоді, коли люди отримують, крім об'єктивного, ще й таке ставлення, що відповідає їх природним правам. Таким чином, поняття справедливості у межах даного підходу – це не тільки і не скільки об'єктивне ставлення до людини, а і повага до її моральних, або природних прав, які властиві їй лише тому, що вона людина [6, с. 36-37].

У юридичному сенсі справедливість найчастіше розглядають як властивість права, виражену у рівному юридичному масштабі поведінки та у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню або як рівність у правовому статусі суб'єктів [7]. Для переважної більшості сучасних теоретико-правових досліджень справедливості характерним є застосування третього підходу, який поєднує перші два і водночас враховує юридичний аспект даного поняття. У теорії права категорія «справедливість» наразі визначається як принцип права; принцип юридичної відповідальності; соціально-політичний та моральний ідеал; оцінка відносин людських інтересів; розподіл прав і обов'язків між членами суспільства; визначення меж їх свободи. Іншими словами, йдеться про визначальну роль природного права, що є абсолютним критерієм свободи, сумарності, відповідності, пропорції, міри діяння і віддяки тощо [8].

У юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка знаходимо визначення поняття

справедливості як «соціально-етичної та морально-правової категорії, одного основних принципів права. (...) Позначає наявність у соціальному світі прав, засад і виражає їх правильність, імперативність і необхідність. (...) Виступає визначальною ознакою і невід'ємним механізмом регулювання людських відносин, пов'язаних з пануванням, підпорядкуванням, підтриманням взаємоповаги між людьми, необхідністю гармонізації різних, у т. ч. протилежних (конкуруючих) інтересів» [9, с.604-605]. З точки зору гносеологічного підходу справедливість є відображенням суспільного відношення, у якому виражається порівняння належного в людській життєдіяльності і наявного, тобто, того, що є в дійсності, виступає як критерій правомірності або неправомірності всіх інших претендувань на роль і місце справедливості в просторі принципу правової рівності і права як регулятора та необхідної форми суспільних відносин вільних суб'єктів. [10, с. 74]

Підсумовуючи, зазначимо, що, окрім зазначених, існують також інші підходи до розуміння справедливості, однак всі вони базуються на врахуванні морального, психологічного, соціального, етичного, юридичного аспекту даного поняття.

Список використаних джерел:

1. Платон. Гиппий меньший. Определения // Диалоги. – М.: Мысль, 1986. – 605 с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / С.И. Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Рус. яз., 1991. – 921 с.
3. Муздыбаев К. Идея справедливости/К. Муздыбаев//Социол. исследован.-1992.- № 11.- С.94-101.
4. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики: Словник.- Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.- 418 с.
5. О.Хёффе. Политика, право, справедливость. Основоположения критической философии права и государства / Перевод Вл.С.Малахова при участии Е.В.Малаховой. - М.: Гнозис, 1994. - 319 с.
6. Сіверс З.Ф. Уявлення про справедливість як складова політико-правової свідомості особистості/ З.Ф. Сіверс// Юридична психологія, 2015. - № 1. – С. 32-42.
7. Тобота Ю. А. Поняття та критерії "справедливого судового розгляду" у рішеннях європейського суду з прав людини / Ю. А. Тобота // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. - 2013. - № 1086, вип. 2. - С. 65-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2013_1086_2_13.
8. Шишко В.В. Справедливість як основна цінність, що забезпечує дотримання прав і свобод людини <http://radnuk.info/statti/249-tioriua-gov/15170-2011-01-21-09-22-16.html>
9. Справедливість / В. М. Тертишник, В. П. Горбатенко// Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - Київ: "Укр. енцикл.", 2003. – Т. 5. – С. 604-605.
10. Донченко О. П. Аксиологічний зміст категорії свободи у праві: взаємозв'язок принципів свободи, рівності й справедливості / О. П. Донченко // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 40. - С. 69-74. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_40_13

Завідувач кафедри теорії держави та права НАВС к.ю.н., доцент

Завальний Андрій Миколайович

«НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ» І «НОРМОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС» ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ, ЩО ОБГРУНТОВУЮТЬ ТИПОВУ МОДЕЛЬ НОРМОТВОРЧОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сучасний розвиток української держави та розбудова інститутів громадянського суспільства неможливі без подальшого удосконалення національної правової системи. Особливої актуальності набувають питання дослідження нормотворчості органів державної влади та місцевого самоврядування. Належного обґрунтування потребує вирішення питання співвідношення понять